

Elina Öpiku mälestuseks

Foto: E. Tarveli erakogu

■ 20. juulil 2006 lahkus Elina Öpik. Ta oli sündinud 6. oktoobril 1928 täheteadlase Ernst Julius Öpiku tütreana. Tema vanavanemate kümnest lapsest neli venda olid Eesti teaduse ja avaliku elu suurmehi. Läände pääsenud sugulaste tõttu oli Elina Öpikul mõistlik asuda pärast keskkooli lõpetamist 1947. aastal õppima Leningradi ülikooli. Seal ta õppis ajalugu, etnograafiat, klassikalist pärsia keelt.

Lõpetamise järel võeti ta 1952. aasta sügisel tööle Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituuti. Seal koostati parajasti kolmeköitelise Eesti NSV ajaloo esimest köidet. Noor neiu pandi kirjutama sellesse terve Rootsi aja käsitlust, mis tuli teha kahe aastaga, 1954. aasta sügiseks. Kirjutada tuli Stalini aja raskesti kujutletavalt ahastes ideoloogilistes ja poliitilistes raamides ning pealegi, kui tänapäeva lugeja seal mõnda formulatsiooni liiga räigeks peaks, ei ole selge, kas see on autori või toimetajate sülest. Elina Öpik vastandas romantiseerivale Rootsi aja ülistamisele Eesti- ja Liivimaa seisundi Rootsi riigi koloniaalprovintssina, mis tõi kaasa majandusliku kurnamise. 40 aastat hiljem kirjutab ta artiklis “Eestlane Rootsi alamana”, et Rootsi võim andis end 1680-ndate aastateni vähe tunda, ammused talurahvale kahjulikud arenguprotsessid jätkusid ning kogu 17. sajand oli õnnetu sõdade, katkude ja ikalduste tõttu. Alles mõisade reduktsioon tõi positiivseid nihkeid. Ta ei pooldanud kunagi

moodsat käsitlust, mille kohaselt Rootsi võim vabastas 1681. ja 1687. aastal Liivi- ja Eestimaa talurahva pärisorjusest.

1963. aastal kaitses Elina Öpik kandidaadiväitekirja “Talurahvaliidumine Eesti alal Põhjasõja esimesel kümnendil (1700–1710).” 1964. aastal ilmus väitekirja põhjal raamat. 1982. aastal valminud Eesti talurahva ajaloo esimesse köitesse kirjutab ta 17.–18. sajandi kohta osad, mis käsitlevad põllumajandustootmist, talurahva koormisi, 17. sajandi agraarpoliitikat ja talurahvaliidumist. Need osad, süvenenud uurimistöö vili, on tervele koguteosele ehteks. Etnograafina publitseeris ta 1970. aastal raamatu “Vadjalastest ja isuritest XVIII sajandi lõpul”, väljavõtteid F. Tumanski seni tundmata käsikirjast, varustades selle pädevate, sügavale minevate kommentaaridega. Elutöö viimaseks osaks jäi Saaremaa ajaloo Rootsi aja käsitlus, mis ilmub varsti Saaremaa koguteose teises osas.

Elina Öpik ei olnud skribent, ta oli väga kriitiline, esmalt eneskriitiline teadlane. Sellepärast ei ole tema trükilehekülgede arv silmatorkavalt suur. Aga need leheküljed on jääva väärtusega, oma kindlal kohal Eesti ajalookirjutuses. Elina Öpiku nimi jääb seal püsima.

Enn Tarvel